

Прегледни рад

UDK 159.947.5:75

DOI br. 10.7251/SVR1409266P

COBISS.SI-ID 4565528

ЗНАЧАЈ МОТИВАЦИЈЕ У НАСТАВИ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

Мр Милорад Б. Пантелић професор¹

Бања Лука

Апстракт: Саставни и неопходни чинилац било које, посебно креативне продукције и учења, јесте мотивација за сазнавањем... Мотивација је сплет мотива с динамичком, регулативном и интегративном функцијом. Мотив је тај неходни чинилац код ученика који покреће на активност, одржава је и усмерава ка одређеном циљу. Мотив може да буде спољни и унутрашњи, зависно од циља. Важно је знати да постоје разлике у мотивацији на различитим узрастима. Код ученика млађе доби доминира мотивација за активности, а код ученика старије доби мотивација за одређеним садржајем. Стваралачко учење и продукција су мотивисани изнутра. Ослањају се на мотиве радозналости, делатности или компетенције, постигнућа и, кад се активност ученика обавља у тиму, дружења и учествовања. Грешке код ученика требамо прихватити као изазов, а задатке средње тежине као оптималне за развој мотивације. Подстицаји, потребе и мотиви су три стране процеса мотивације. Важно је знати да је код ученика у настави ликовне културе најачи мотив за сомопотврђивањем. У овом раду су презентовани контексти (делови) истраживања из магистарске тезе аутора: Ометајући чиниоци ликовне креативности ученика у предметној настави, за које је мотивација била од важног значаја.

Кључне речи: *мотивација и подстицање у настави ликовне културе, значај мотивације у процесима рада и учења у настави ликовне културе, мотивациони садржаји и подстицаји за рад, стварање и развијање креативних ликовних способности ученика, развијање и подстицање спољашње и унутрашње мотивације у настави ликовне културе.*

МОТИВАЦИЈА И ПОДСТИЦАЊЕ У НАСТАВИ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

Основа сваког научног приступа је објашњење, усмеравање и предвиђање неке појаве. У нашем случају реч је о људском понашању, посебно понашању ученика у наставном процесу ликовне културе, што је веома битно за разумевање мотивације и управљањем

¹ Магистар ликовне педагогије, професор из Бања Луке, e-mail: pantelicmilorad@yahoo.com

тим процесом². У настави ликовне културе саставни и неопходни чинилац било које, а посебно креативне продукције и учења, јесте мотивација за сазнавање и стваралачки рад. Готово да је настава ликовне културе незамислива без мотивације која је код ученика основни покретач активности. Мотив је код деце веома значајан јер их покреће на активност, одржава и усмерава ка циљу. Мотиви су блиско повезани са подстицајима и потребама, али нису истоветни. *Подстицају* су објекти: лица, предмети и ситуације који нас привлаче или одбијају, а тиме нас и покрећу на активност. *Потреба* је одраз равнотеже која настаје у организму или између организма и средине. Потребе су основни узроци наших активности. *Мотив* је непосредни повод активности ученика на задовољење потребе. Од јачине и врсте подстицаја и потребе зависи и јачина мотивације, њена усмереност и ток трајања. Мотивација је ослонац свакој па и интелектуалној радњи. Код деце мотивација може бити спољња и унутрашња, зависно од циља рада. Веза трансформација између ова два мотива називамо аутономијом. Познато нам је да код деце/ученика млађег узраста доминира мотивација за активношћу а касније мотивација за одређене садржаје. „Спољашња мотивација за учење и стваралаштво заснива се на осећању дуга код деце и својеврсне обавезе постизања благостања, престижа или избегавања непријатности због евентуалног неуспеха. Ако су ти мотиви за учење изван саме активности и њеног садржаја онда су само средство за остваривање неких других циљева. Пример: „Учим ликовно јер ће ми требати за пријемни испит,“ Унутрашња мотивација заснива се на потреби за стимулацијом и утисцима из околине, новином и променама, активношћу и овладавањем собом и својом околином. Знање љубав и стваралаштво које ученик са задовољством самостално ствара за себе, представља унутрашњу мотивацију. Пример: „Волим ликовно јер ми оно пружа могућност упознавања различитих техника у сликарству.“³

ЗНАЧАЈ МОТИВАЦИЈЕ У ПРОЦЕСИМА РАДА И УЧЕЊА У НАСТАВИ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

Већ је одавно познато да је мотивација главна покретачка снага у раду, настави ликовне културе и стваралачком учењу. „Резултати великог броја испитивања показали су да постоји снажна веза између стваралачких облика учења и мотива радозналости, што је у овом нашем случају важно за наставу ликовне културе. Мотив се јавља као реакција личности (ученика) на нове стимулусе и као жеља да се дозна више о себи и својој околини. Карактеристике наставе

² Требјешанин и Шефер: (1991). Мотивација ученика, Учитељ у пракси, Београд с. 54.

³ Шефер, Ј. (2005). Креативне активности у тематској настави, Београд, Институт за педагошка истраживања, с. 55

ликовне културе и спољашњих активности које изазивају радозналост јесу: *новост, изненађење, неподударност, контрадикторност, комплексност, промена, препрека, итд.* Стваралачка радозналост код ученика ипољава се у трагању за новим чињеницама и идејама, произвођењу што више нових информација, појмова и идеја које могу допринети што квалитетнијем ликовном креативном процесу.⁴

За сложене ликовне проблеме потребно је обезбедити *опуштено-сарадничку, а не напету-такмичарску атмосферу*, јер опуштена атмосфера омогућава појаву *дивергентног и имагинативног* процеса, док их *напета* блокира. *Опуштена и сарадничка атмосфера у разреду ученике релаксира, док напета атмосфера ученике у ликовном стваралаштву блокира.* Ово је веома битан чинилац у настави ликовне културе, што треба да има на уму сваки ликовни педагог. Јер од добре и припремљене атмосфере у многоме ће зависити и добар успех у настави.

МОТИВАЦИОНИ САДРЖАЈИ И ПОДСТИЦАЈИ ЗА РАД, СТВАРАЊЕ И РАЗВИЈАЊЕ КРЕАТИВНИХ ЛИКОВНИХ СПОСОБНОСТИ УЧЕНИКА

За развијање стваралачких (креативних) способности у настави ликовне културе ученика у основној школи веома су важни мотивациони садржаји који ће подстицати ученике да са интересовањем и одушевљењем прилазе решавању ликовних проблема на часовима ликовне културе а ради што бољег успјеха у овој наставној области. Поједини аутори сматрају да веома „често грешимо у третману мотивације, поготово кад се она узима као спољашњи фактор структуре и организације наставе који може побољшати ученички рад и обезбедити успех као да се на нпр, примени одређена метода или облик наставног рада. У том случају губи се из вида да је мотивисаност унутрашње, психолошко стање субјекта, које наставник може самоиницирати, а не никако применити као нешто што он уноси у свој рад као средство спољашње организације. При стварању мотивације мора се поћи од ученика, од природе њихових активности, на крају треба утицати применом научних метода⁵“. Многи су примери мотивисања (подстицања) ученика у наставном процесу ликовне културе, али се већина аутора слаже да постоје следећи „елементи мотивације:

1. *спољашњи подстицаји* (инцетивни: ученичко, казивање, ученичко искуство, прикладна музика, проматрање уметничке слике (репродукције);

⁴ Стојаковић, П. (2002). Даровитост и креативност, Српско Сарајево, Завод за учбенике и наставна средства с. 229

⁵ Исто: с. 206

2. *дoживљај потребе за ликовним изражавањем* - узрок ликовне активности;
3. *активирање маште и визуелизација* - стварање замишљене слике, мотива личног ликовног ангажовања;
4. *дoживљај унутрашње напетости или тензије* која непосредно покреће на активност (то је психогени чинилац - жеља, хтење, мотив, те обично делује више мотива заједно - синдром мотива);
5. *мотивација траје док се потреба не задовољи* - док слика не буде готова и са задовољењем потребе престаје и мотивација⁶.

Наведени подстицајни елементи у знатној мери ће допринети квалитету наставе ликовне културе и креативним процесима. „За нашу наставну праксу навешћемо неколико важних чињеница мотивације: *што је мотив јачи активност је већа, за време деловања мотива напетост постаје јача, кад се задовољи потреба и постигне циљ, престаје и мотив, мотивацију треба стално подстицати и одржавати, потребно је водити рачуна да не наступи фрустрација јер она спречава да се оствари задатак, водити рачуна да не дође до конфликта у виду сукоба између два опречна мотива, уважити чињеницу да је код деце најјачи мотив самопотврђивање*"⁷.

РАЗВИЈАЊЕ И ПОДСТИЦАЊЕ СПОЉАШЊЕ И УНУТРАШЊЕ МОТИВАЦИЈЕ У НАСТАВИ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

Морамо знати да афирмисањем унутрашњих мотива код ученика, не значи потпуно искључење спољашње мотивације, као што су: вербални подстицаји, подршке, опомињање, указивање на грешке, ова средства су од великог значаја јер служе као оријентири јер представљају повратну информацију о понашању и квалитету рада код ученика. Код ученика млађег узраста они су доживљени не увек као критика већ и као подршка, помоћ коју ученици очекују од наставника. Оцене су спољашњи мотиватори, средство спољње регулације ученичког понашања и учења. Кад је реч креативне продукције која је веома сложен процес, оцене су корисне само ако су у функцији квалитета рада ученика, а не квалитета способности ученика. Спољашњи притисак може да делује подстицајно код једноставнијих задатака, али не може да делује на креативну продукцију, те у том случају ни оцене као спољашњи мотиватори за поређење и вредновање ученика нису најбоље решење.

⁶ Исто

⁷ Лекић, Д. (1997). Методика разредне наставе, Београд, Просветни преглед, с. 207

За развијање унутрашње мотивације у многоне зависи од урођених способности, детета/ученика, од утицаја средине, породице, школе, личних примера из средине. Унутрашња мотивација подразумева спремност ученика да се бави одређеном активношћу у школи, без спољашњег утицаја. Подстицање унутрашње мотивације ученика основне школе подразумева слободу ученика да бирају активности и садржаје који их интересују, и да на тај начин одређују себи живот уместо да школу осећају као принуду. А то је могуће остварити једним флексибилним ставом, и сарадничком атмосфером у настави између ученика и наставника, то се односи кад је у питању планирање наставе, креирање процеса рада и оцењивања постигнутог.

Од горе наведених елемената сваки на свој начин утиче на мотивацију код ученика. Сигурни смо да су *потребе* за ликовним изражавањем најјачи мотивациони елемент у настави ликовне културе који може да се развија и јача код ученика. У нашем истраживању смо користили отворен, слободан и равноправан разговор са ученицима, између ученика и између ученика и наставника, почевши од избора мотива - теме - технике до избора методе рада, па све до начина решења и доношења закључака о постигнутом резултату. Овакав разговор је значајно утицао на отворен, слободан, активан и критичан однос ученика према постављеном задатку. Ученици су у току рада, код решавања проблема бојом, остварили свој циљ слободним приступом проблему, ослобађајући се ригидности, зависности и потчињености. Разговор са ученицима вођен је од најширих до најужих питања, те су се после дискусије, усмерили на конкретну проблематику, а то је у нашем случају било питање боје. Услови у којима се ученик налази такође утиче на мотивацију. Ако су услови повољни, ученици ће се лако мотивисати. Код мотивисања главну улогу игра наставник од кога долазе спољни импулси, у виду правилног одабира наставних садржаја, техника рада, облика рада, метода рада, и наставних средстава, којима ће да делује на свест ученика. При томе значајно место заузима добро формулисан циљ часа, који се у погодном тренутку износи пред ученике. Правилан и добар одабир материјала (технике рада) у знатној мери ће мотивисати ученике. Нагласићемо још једном да импулси који долазе од наставника, не треба да буду у виду ауторитативних односа већ у виду подстицаја који наступа у најповољнијем тренутку развоја часа. У противном, свако другачије понашање наставника ометаће јављање и јачање креативности и ангажовања креативних и ликовних способности код ученика. Још једна опаска, која је веома важна за наставу ликовне културе, је да наставник треба створити услове за задовољење потребе ученика, да овладају собом и околином, јер се на тај начин ствара доживљај личне компетенције и потребе за успех у учењу и стваралаштву. Важно је да наставник зна поставити наставне садржаје по тежини, узрасту, и

индивидуалним потенцијалима ученика. На крају морамо истаћи да је мотивација један од пресудних фактора у свим областима људске делатности, па и у настави ликовне културе, без које је наставни процес готово незамислив.

ЗАКЉУЧАК

Мотивација је по себи изузетно важан педагошки циљ. Жељу за учењем и стварањем треба да подстиче сваки наставник наособ. За школу без принуде и за идеју о доживотном образовању. Ученици треба да заволе учење, да самостално уче и ван школе, да самоиницијативно читају књиге, свирају и сликају, што је циљ припремити ученике за смообразовање ван школе. Ученици ће учити и стварати из унутрашњих мотива, те ће развијати унутрашње мотивације које су и циљ васпитно-образовног процеса. У настави ликовне културе пожељно је развијати и подстицати и спољашњу и унутрашњу мотивацију. Један од важних сегмената за наставу ликовне културе је да наставник код ученика приликом решавања ликовних проблема, код ученика развије *веру у успех, и самопоуздање*, јер је то само по себи већ пола успеха. Да ученици *грешке* не доживљавају као пораз него изазов. Развијати код ученика атмосферу да је у школи стање успеха и неуспеха променљиво, зависно од уложеног труда. То може бити (нерасположен наставник, недостатак среће, претежак ликовни проблем итд.). Из дугогодишње праксе и рада са децом, може се итаћи да је један од ефикаснијих мотиватора *оцена*. У принципу деца се путем добре оцене стимулишу и подстичу на рад. Добра оцена мотивише, а лоша демотивише и утиче на рад и стваралаштво ученика у настави ликовне културе. Да би се овакве негативне последице избегле код планирања садржаја за наставу ликовне културе пожељно је водити рачуна да садржаји/задачи не буду сувише ни лаки ни сувише претешки за ученике. Пожељно је пред ученике постављати садржаје умерене тежине, јер они на најбољи начин мотивишу ученике, и уложени труд их доводи до успеха. Уз добру организацију часа и добру припрему наставника сваки наставни садржај и ликовни проблем ће бити успешно решен, на обострано задовољство наставника и ученика. Једна опаска, у току наставног часа ученике константно обилазити, упућивати, саветовати и подстицати на рад односно од њих тражити максималан труд, гледано са психолошког аспекта што више ученици уложе труда већи је и успех. На крају морамо рећи да је код ученика исраживачка, необузdana, дивергентна мисаона активност, је основа његовог креативног понашања и развоја, мотивисана неселективном радозналостију за различите мотиве и садржаје, које морамо константно подстицати и развијати. Све горе наведене чињенице наставник мора имати на уму, како би настава ликовне културе била што ефикаснија.

THE IMPORTANCE OF MOTIVATION IN TEACHING ARTS

Milorad B. Pantelic, professor, MA

Abstract: An integral and essential element of any especially creative production and learning is the motivation for cognition. "Motivation is the combination of motives and dynamic, regulatory and integrative functions. A motive is that necessary factor in students which initiates the activity, maintains and directs it towards a specific goal." (Trebjesanin and Scheffer 1991:54). A motive can be internal and external, depending on the objective. It is important to know that there are differences in motivation at different ages. For younger students motivation for activity dominates, while with older students motivation for certain contents dominates. Creative learning and production are motivated from within. They are based on the motives of curiosity, activities, skills or achievements and when activities of students are performed in a team with socializing and participating. The students mistakes should be accepted as a challenge and tasks of medium difficulty should be seen as optimal for the development of motivation. Incentives, needs and motivations are the three processes of motivation. It is important to know that for students in the art classes strongest motive is self-confirmation. This paper presents the contexts of (parts of) the research for the master thesis: Intrusive factors of student's art creativity in subject teaching, for which the motivation was of a great importance.

Key words: *motivation and encouragement in art classes, the importance of motivation in the process of work and learning in art classes, motivational contents and encouragement for work, creation and development of students' creative art skills, stimulation and development of internal and external motivation in art classes.*

ЛИТЕРАТУРА

1. Каменов, Е. (1999). *Предиколска педагогија (књига прва)*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.
2. Карлаварис, Б. (1974) *Креативност и ликовно васпитање*, Нови Сад, Трећи регионални конгрес ИНЕСА за Европу, Африку, Блиски Исток.
3. Квашчев, Р. (1975). *Подстицање и спутавање стваралачког понашања личности, Сарајево*,
4. Лекић, Д. (1997). *Методика разредне наставе*, Београд, Просветни преглед.
5. Стојаковић, П. (2002). *Даровитост и креативност*, Српско Сарајево, Завод за уџбенике и наставна средства.
6. Требјешанин, Б. Ј. Шефер (1991). *Мотивација ученика, Учитељ у пракси*, Београд.
7. Шефер, Ј. (2005). *Креативне активности у тематској настави*, Београд, Институт за педагошка истраживања.